

Історичні аспекти розвитку податкових органів в Київській Русі

Янішевська К.Д., викладач кафедри права СумДУ

Проблема сплати податків в умовах трансформації системи економічних відносин, дефіциту Державного бюджету України є винятково актуальною.

Для ефективного регулювання процесу сплати податків важливим є узагальнення історичного досвіду діяльності податкових органів на українських землях.

Існування податків в Україні тісно пов'язано з виникненням, формуванням і розвитком Київської Русі як держави [1, с. 45]

На ранній стадії становлення державності у Київській Русі основною формою натуральної повинності – одним із перших видів податку – були данина і полюддя [2, с. 95].

З IX століття данина стає основним джерелом поповнення князівської казни. Як стверджує Д.Г. Черник, що “фактично це було пряме оподаткування, що зароджувалося” [3, с. 12].

Данина справлялася двома способами: повозом – коли її привозили в Київ і полюддям, коли князі чи їх дружинники самі їздили за даниною.

Полюддя у Київській Русі носило характер щорічного об'їзду князем з його дружиною підвладного населення для „кормління” і збирання данини „ходіння по людях”. [4, с. 653]. З часом полюддя перетворилося вже в регулярний податок не залежно від того чи приїздив за даниною сам князь, чи його агенти [5, с. 120].

Княгиня Ольга запровадила адміністративно-фінансові пункти для збирання данини, так звані „становища”, використавши для цього центри сільських общин – погости, двори, куди звозили данину. Для стягнення податі призначалися постійні князівські агенти – збирачі данини. Були встановлені „оброки”, „уроки”, „устави”, „дані”, які визначали зміст та розмір данини [6, с. 24; 12, с. 40;]. Сенс реформи княгині Ольги полягав у тому, що замість періодично здійснюваного полюддя було створено постійно діючу густу мережу фінансових органів.

Незадовго до розпаду Древньоруської держави, з XI ст. у князівському дворі з'являється ряд посад, які безпосередньо відповідали за збір податей. До них належали так звані данщики, митники, вірники, п'ятенщики, осьменники тощо. Наприклад, данщиками називали збирачів данини, вірниками – тих, хто приймав судове мито, яке називалося “віра”.

На кінець XIII ст. за часів феодальної роздробленості право збирати данину поступово перейшло від чиновників Золотої Орди до великих російських князів, які, оточивши себе помічниками – намісниками, самі збирали податки та мито.

Такого права вони набували особистим приниженням і багатими подарунками, якими задарювали завойовників [1, с. 63]. Право збору данини було одним із основних способів збагачення великих князів і укріплення їх могутності.

Отже, у Київській Русі була відсутня чітка регламентація процесу сплати податків, яка сприяла збільшенню їхніх розмірів, що призводило до значних зловживань з боку збирачів податків.

Список використаних джерел

1. Нечай Н.В. Нариси з історії оподаткування. / Н.В. Нечай – К.: Вісник податкової служби України, 2002. – 144 с.
2. Бадида М. Із історії оподаткування на землях України до 1991 року. /М. Бадида. - Збірник наукових праць Академії ДПС України. – 2000 – №4 (10). – С. 95–102.
3. Черник Д.Г. Налоги в рыночной экономике. / Д.Г. Черник– М.: Финансы ЮНИТИ, 1997. – 383 с.
4. Яковсон Л.И. Экономика общественного сектора: основы теории государственных финансов. / Л.И. Яковсон– М.: Аспект Пресс, 1996. – С. 119.
5. Грушевский М.С. Очерк истории украинского народа./ М.С Грушевский. – К.: Лыбидь, 1990. – 400 с.
6. Ярошенко Ф.О., Історія податків та оподаткування в Україні: Навчальний посібник. / В.Л. Павленко– Ірпінь.: Академія ДПС України, 2002. – 240 с.

